

Identifikace rozumově mimořádně nadaných dětí

V běžné populaci se jedná asi o 3-5% jedinců – v závislosti na druhu a definici nadání. Na rozdíl např. od oblasti uměleckého či pohybového nadání je v odborných kompetencích pedagogicko- psychologického poradenství oblast kognitivního nadání (poznávací schopnosti – intelekt).

Další informace se proto také vztahují k dětem s mimořádným **kognitivním nadáním**.

Kognitivně nadané děti nejsou zcela homogenní skupinou, přesto lze uvést jejich některé společné znaky při identifikaci:

- Kvalitní paměť a znalosti
- Pružnost a rychlost myšlení
- Schopnost vlastního zpracování problému
- Záměrné a dlouhodobé soustředění v oblasti jejich zájmu
- Časná symbolická aktivita (brzy se naučí mluvit, zájem o čtení a psaní)
- Dávají přednost společnosti starších dětí
- Rádi se věnují činnostem i o samotě
- Vnímají souvislosti tam, kde je většina vrstevníků nevidí
- Ostře vnímají pravidla a rozpory, poukazují na nesrovnalosti
- Obtížně se podřizují při direktivním vedení
- Vymykají se konformnímu chování
- Setkávají se s nepochopením okolí, na které mohou reagovat afektem

Při identifikaci kognitivně nadaných dětí hrají důležitou roli i psychodiagnostické testy, zjištěnou úroveň IQ však nelze považovat za jediné kritérium! Nadané děti předbíhají v některých ohledech své vrstevníky ve svém vývoji, a to třeba i výrazně až o několik let.

Už v předškolním věku lze u některých z nich pozorovat silnou vnitřní motivaci k činnostem, které je zaujmou. Často si rády řídí postup a tempo své činnosti samy, nemají rády „nevyžádanou pomoc“ ve formě zasahování ze strany dospělých, nerady se taky podřizují příkazům. Častý je také např. časný zájem o písmena a čísla, případně se setkáváme i s časným čtenářstvím, kdy se dítě spontánně naučí číst před 4 rokem.

V základní škole pro tyto děti často bývá náročnost učiva příliš nízká a předepsané postupy učení a řešení úloh se u některých z nich ukazují být silně nevyhovující a z hlediska rozvoje jejich znalostí, dovedností a studijních návyků také neefektivní. Tím může být nepříznivě ovlivněna celková motivace dítěte ke školní práci a následně i jeho vnitřní prožívání a chování – hrozí riziko ztráty důvěry dítěte k autoritám, vnitřní nespokojenost dítěte se může projevat rezignací na snahu a zájem o školní práci nebo i nevhodným chováním jako např. upoutávání pozornosti, vykřikování, negativismus nebo i otevřená konfrontace s učitelem, které pak mohou být mylně interpretovány jako poruchy chování, nevychovanost, poruchy pozornosti aj.

I u nadaných dětí mohou jejich skutečné schopnosti zůstat skryté vlivem fyzického nebo psychosociálního handicapu (nepodnětné až zanedbávající rodinné prostředí, smyslové nebo tělesné vady, vady řeči, poruchy pozornosti s hyperaktivitou, dyslexie aj.) Má-li nadané dítě dosáhnout naplnění svých potenciálních možností, nestačí mu k tomu jen vnitřní dispozice – v případě kognitivně nadaných dětí např. vysoká inteligence, tvořivost a vnitřní motivace. Neméně podstatným faktorem je právě stimulující prostředí.

Odborná veřejnost se nyní již shoduje na tom, že kognitivně nadané dítě potřebuje něco více, než nabízí běžná výuka. Vzdělávání těchto dětí klade vysoké nároky jednak na teoretickou připravenost pedagogů v oblasti pedagogiky nadaných, jednak na jejich odborné pedagogické praktické zkušenosti a dovednosti. Ne náhodou je také v některých evropských zemích oblast vzdělávání mimořádně nadaných dětí zahrnuta do speciální pedagogiky. V Česku prozatím ve většině míst není realizováno cílené vyhledávání nadaných dětí, uznání jejich specifických vzdělávacích potřeb je však již také v naší zemi formulováno ve Školském zákoně a navazujících školských předpisech. Dle zjištěných schopností a osobnostně-sociálních specifik dítěte je možné vzdělávání těchto dětí v režimu individuálního vzdělávacího plánu v běžné třídě ZŠ.

Dle potřeby může být realizováno předčasné zaškolení nebo i přeskočení ročníku. Záleží na každé škole, jak dokáže vyhovět vzdělávacím potřebám těchto žáků. Určitou tradici mají v naší zemi ZŠ s rozšířenou výukou jazyků, matematiky, výtvarné výchovy či se sportovním zaměřením, ale spíše až na druhém stupni ZŠ a většinou také jen ve větších městech. Další možnosti nabízí taky víceletá gymnázia. Tyto školy však zahrnují pouze určité aspekty vzdělávacích potřeb nadaných dětí a nelze je proto v tomto smyslu považovat za plně dostačující pro všechny tyto děti.

Identifikace kognitivně nadaných dětí a zpracování podkladů pro úpravu vzdělávání dle individuálních vzdělávacích potřeb každého dítěte jsou v odborné i zákonné kompetenci pedagogicko psychologické poradny.

Doporučení pro rodiče nadaných dětí:

- Především umožňujte dítěti zabývat se tím, co ho zajímá
- Poskytněte mu na tyto jeho zájmy dostatek času
- Dávejte mu také dostatek volného času na hru, snění, kontakt s druhými dětmi a jiné obvyklé dětské činnosti
- Svá očekávání udržujte na rozumné úrovni; uvědomte si, že zatímco jeho intelektuální vývoj může být daleko napřed, jeho motorické dovednosti mohou být rozvinuty „jen“ přiměřeně jeho věku
- Buďte svému dítěti oporou, když se vzhledem ke svým intelektovým schopnostem cítí být jiné než ostatní; to je důležité zejména v pubertě, kdy nabývá na významu potřeba být členem skupiny vrstevníků a příliš se od nich neliší; posilujte u dítěte hrdost na vlastní jedinečnost a současně i toleranci k individualitě jiných lidí

- Buďte připravení na to, že nadané dítě se mnohdy těžko smiřuje s tím, že se ve společnosti vždy neprosadí spravedlnost a že je obvyklé měřit různé věci tzv. „dvojím metrem“; jejich smysl pro spravedlnost a mravnost bývá často velmi rozvinutý, a tak se mohou dostávat do konfliktů s pokrytectvím a dalšími negativními společenskými jevy
- Počítejte s tím, že se vám i přes veškerou snahu nepodaří vždy plně uspokojit jeho nároky na přesnost a obsáhlost vašeho výkladu; jestliže vám pro diskusi s dítětem vaše vlastní znalosti již nestačí, neváhejte získat pro dítě nějakého zkušeného rádce (učitel střední školy, vedoucí zájmového kroužku apod.) ke konzultacím a k pomoci při tvorbě projektů
- Buďte připraveni jednat o optimálním přístupu k vašemu dítěti ve škole s jeho učitelem, případně si vyžádat odbornou psychologickou pomoc v pedagogicko-psychologické poradně

Pokyny učitelům pro práci s nadanými dětmi v běžné třídě (Vondráčková 2002)

- Učitel by měl vědět, co už žáci znají
- Měl by dát najevo, že to ví
- Nenutit je opakovat základní úroveň učiva jenom proto, že ji právě probírají se třídou
- Místo práce na základní úrovni by měl poskytnout možnost zúčastnit se činnosti stimulující další rozvoj
- Zjistit, jaké jsou jejich zájmy, a zohlednit je při přípravě projektů
- Poskytnout jim určitou volnost ve způsobu, jakým využijí ušetřený čas
- Dovolit jim postupovat v učení rychleji než jejich spolužáci
- Nechat je při učení často využívat techniky vlastního objevování a vyhnout se dominantním výukovým metodám
- Důvěřovat jejich schopnosti učit se netradičními způsoby
- Pomoci nadaným žákům najít jim podobné vrstevníky
- Motivovat je možnosti volby vlastního výběru
- Dopřát jim hodně zkušeností se stanovováním vlastních cílů a hodnocením vlastní práce

Literatura:

Dočkal, V.: **Zaměřeno na talenty**. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005.

Hříbková, L.: **Nadání a nadaní**. UK, Praha 2005.

Laznibatová, J.: **Nadané dieta – jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie**. IRIS, Bratislava 2001.

Vondráčková, E.: **Péče o nadané děti jako znak dobré školy**. In: Učitelské noviny, roč. IX, 2001, č. 11, 12

Péče o talentované a mimořádně nadané žáky na naší škole je popsána ve školním vzdělávacím programu, z kterého plyne:

- nabízíme adekvátní učební aktivity (rozšíření učiva nad rámec osnov)
- rozvíjíme vyšší úroveň myšlení dětí (analýza, syntéza, problémové myšlení)
- umožňujeme méně opakování a rychlejší pracovní tempo
- kreativizujeme vyučování
- stimulujeme představivost
- vytváříme optimální sociální prostředí pro rozvoj osobnosti dítěte
- ke každému žákovi přistupujeme individuálně
- podle potřeby individualizujeme výuku (individuální plán)
- odbouráváme dril, jednoduché a podprahové úkoly a nahrazujeme je podněty na hranici, nebo až za hranicí jejich zkušeností
- akcelerace učiva
 - v rámci třídy* (urychlení obsahu, vynechání příliš jednoduchých částí, přeskočení učiva)
 - přeskakování ročníku* (vynechání ročníku studia)
 - přeskakování předmětu* (navštěvování předmětu ve vyšším ročníku)
 - zhuštění ročníku* (absolvování dvou ročníků v jednom roce).